

## THOMAS JEFFERSON

(1743-1826)

Amerika Birleşik Devletlerinin üçüncü başkanı ve Bağımsızlık bildirgesini kaleme alan kişi olan Thomas Jefferson; 1743'te Shadwell, Virginia'da doğdu. Oğluna büyük bir miras bırakan babası, hem topograf hem de başarılı bir çiftçiydi. Jefferson iki yıl William ve Mary Koleji'ne devam etti ama bu okulu diploma almadan bıraktı. Daha sonra birkaç yıl hukuk öğrenimi aldı ve 1767'de Virginia barosuna kabul edildi. Sonraki yedi yılı avukatlık ve çiftçilik yaparak geçirdi; Virginia yasama meclisinin bir alt kurulu olan Temsilciler meclisine de üye oldu.

Jefferson'un yazdığı ilk önemli deneme, "İngiliz Amerika'nın Hakları Üzerine Görüş Özeti", 1774 yılında kaleme alınmıştı. Ertesi yıl İkinci kıta kongresinin Virginia'yı temsil edecek delegeleri arasına seçildi ve 1776'da Bağımsızlık bildirgesini yazdı. Aynı yılın sonlarında, birkaç önemli reformun kabulünde başrol oynadığı Virginia yasama meclisine geri döndü. Önemli tekliflerinden ikisi, "Din Özgürlüğü İle İlgili Virginia Kanunu" ve yaygın eğitimi ele alan "Bilginin yaygınlaştırılması için kanun önerisi" dir.

Jefferson'un eğitim ile ilgili teklifleri; ilköğretimin herkese devlet tarafından sağlanmasını, **üstün zekalı kişiler için bir devlet üniversitesi kurulmasını** ve bir **burs sistemi projesini** kapsıyordu. Önerdiği eğitim planı o zaman Virginia eyaletince benimsenmemişti, oysa bir süre sonra hemen tüm eyaletlerde benzer planlar uygulamaya alınacaktı.

Dinsel özgürlükle ilgili kanun, bu alanda tam bir hoşgörü getirmesi ve Kilise ile Devletin tamamen ayrılmasını sağlaması açısından dikkat çekicidir. (Bundan önce Anglikan kilisesi Virginia eyaletinin resmi kilisesi olarak tanınmıştı.) Jefferson'un önerisine fazlasıyla karşı çıkıldı ama sonunda bu teklif Virginia yasama meclisi tarafından geçirildi (1786). Aynı fikirler kısa süre sonra diğer eyaletlerin vatandaşlık haklarıyla ilgili kanunlarında ve Birleşik Devletler Anayasasında yer buldu.

Jefferson 1779-1781 yılları arasında Virginia valisi olarak hizmet verdi. Sonra siyasal hayattan "emekli" oldu. Emekliliği sırasında tek kitabı olan "Virginia eyaleti üzerine notlar"ı yazdı. Bu kitap, kapsadığı birçok konunun yanı sıra, Jefferson'un kölelik kurumuna karşı olduğunun net bir ifadesidir. 1782'de Jefferson'un karısı öldü. (On yıllık evliydi ve altı çocukları vardı.) Oldukça genç yaşına rağmen, yeniden evlenmedi.

Jefferson emeklilikten kısa sürede bıktı ve Kongre üyesi oldu. Burada parada yüzdellik sisteme geçilmesi için yaptığı öneri kabul gördü. Ancak, ağırlık ve uzunluk ölçülerinde de yüzdellik sistem kullanılması konusundaki önerisi (bu öneri metrik sistemin kurulmasından

önce yapılmıştı.) ise onaylanmadı. Köleliğin yeni kurulan eyaletlerde yasaklanması ile ilgili önerisi ise tek oy farkla reddedildi.

Jefferson 1784 yılında diplomatik bir görevle Fransa'ya gitti. Kısa bir süre sonra Benjamin Franklin'in ardından Amerika büyükelçisi oldu. Fransa'da beş yıl kaldı, dolayısıyla Birleşik Devletler anayasasının hazırlandığı ve onaylandığı dönemin tamamını memleketinden uzakta geçirdi. Jefferson anayasanın kabulünden yana olmakla birlikte, vatandaşlık haklarıyla ilgili kanunun da anayasada yer almasının gerekliliğine yürekten inanıyordu.

Jefferson Amerika'ya 1789'un sonlarında döndü ve kısa zamanda ülkenin ilk Dışişleri bakanı oldu. Kısa süre sonra, Maliye bakanlığı görevinde bulunan ve siyasi görüşleri Jefferson'dan oldukça farklı olan Alexander Hamilton ile arasında kabine içi çatışma baş gösterdi. Çatışmanın ulusal boyutu, Hamilton'un izlediği siyasanın destekçilerinin bir araya gelerek Federal Partiyi oluşturmalarıyla sonuçlandı. Jefferson yandaşları ise Demokrat-Cumhuriyetçi partiyi kurdular; bu parti daha sonra Demokrat parti adını aldı.

1796 Jefferson Başkan adayları arasındaydı ama, seçimleri John Adams'dan sonra ikinci sırada bitirdi. O gün geçerli olan anayasa hükümleri uyarınca Başkan yardımcısı oldu. 1800 yılında Başkanlığa tekrar adaylığını koydu ve bu kez Adams'ı yenilgiye uğrattı.

Jefferson Başkan olduğu dönemde eski muhaliflerine karşı ılımlı ve uzlaşmacı bir tutum izleyerek Birleşik Devletler başkanları için değerli bir örnek oluşturdu. Etkinin kalıcılığı açısından düşünüldüğünde; Jefferson'un başkanlığı döneminde hükümetin yaptığı en kayda değer iş, Birleşik Devletler topraklarını neredeyse iki katına çıkaran "Louisiana'nın Satın alınması" ydı. Tarihte barış koşullarında yapılmış belki de en büyük toprak değişimi olan "Louisiana'nın Satın alınması" Birleşik Devletlerin büyük bir güç haline gelmesine katkıda bulundu ve uzun vadede önem taşıyan bir olaydı. Thomas Jefferson, bu satın almayı tek başına gerçekleştirdiğini düşünseydim, bu listede çok daha üst sıralarda yer alırdı. Ancak Fransız lider Napolyon Bonapart'ın, mülkü Birleşik Devletlere satmak gibi yaşamsal bir karar vererek bu alışverişte esas sorumluluğu üstlendiğine inanıyorum. Eğer herhangi bir Amerikalı bu konuda övgüyü hak ediyorsa, o da bu kadar büyük bir alışveriş tasavvur bile etmeyen Jefferson değil; olağanüstü bir anlaşma yapma fırsatıyla karşı karşıya olduklarını anladıklarında diplomatik yetkilerini aşarak bu muazzam toprak parçasını almak için görüşmelere başlayan Paris'teki Amerikan elçileri Robert Livingstone ve James Monroe'dir.(Kendi yazıtını hazırlamış olan Jefferson'ın Louisiana'nın satın alınmasını yaptığı önemli işler arasına almadığını da belirtelim.)

Jefferson 1804'te yeniden Başkan seçildi; ancak, George Washington'un teamülünü vurgular şekilde, 1808 yılında üçüncü dönem için adaylığını koymamayı yeğledi. Jefferson 1809'da emekliye ayrıldı. Bundan sonra yaptığı tek yönetsel çalışma Virginia Üniversitesi'nin kuruluşu

ile ilgiliydi. (1819'da tamamlandı) Böylece Jefferson, Virginia yasama meclisine kırk üç yıl önce önermiş olduğu eğitim programının bir bölümünün en sonunda gerçekleştiğini gördü. Jefferson Bağımsızlık Bildirgesinin okunuşunun ellinci yıldönümü olan 4 Temmuz 1826'da; dopdolu yaşamış ve boşa harcanmamış, seksen üç yılı aşan bir ömür sürdürdükten sonra öldü.

**Jefferson gözle görünür siyasal yeteneğinin yanında birçok başka yeteneklere de sahipti. Beş altı yabancı dil bilirdi; doğa bilim ve matematiğe ilgi duyardı; bilimsel tarımla uğraşan başarılı bir çiftçiydi. Aynı zamanda bir imalatçı, küçük çapta bir mucit ve yetenekli bir mimardı da.**

Yetenekleri ve kişisel kalitesi bu denli olağanüstü olduğundan, Jefferson'ın tarih üzerinde bıraktığı gerçek etki rahatlıkla abartılabilir. Gerçek önemini değerlendirirken belki de, kaleme alınması genellikle Jefferson'ın olağanüstü başarısı olarak nitelendirilen "Bağımsızlık Bildirgesinden başlamalıyız. Söylenmesi gereken ilk şey, Bağımsızlık Bildirgesinin sadece Birleşik Devletlerin yönetim hukukunun bir parçası olmadığı; asıl öneminin Amerikan ideallerinin bir ifadesi olmasından ileri geldiğidir. Dahası, bu bildirmede yer alan fikirler Jefferson ile ortaya çıkmamış, büyük ölçüde John Locke'un eserlerinden alınmıştır. Bildirme özgün bir felsefe olmadığı gibi, özgün bir felsefe olmayı amaçlamıyordu da; birçok Amerikalı'nın zaten sahip olduğu fikirlerin kısa ve açık bir ifadesi olmayı hedefliyordu.

Amerikan halkının bağımsızlığını ilan etme kararı almasına da Jefferson'ın muhteşem bir ifadeyle kaleme aldığı Bağımsızlık Bildirgesi sebep olmamıştır. Devrim savaşı aslında Nisan 1775'te (Bağımsızlık Bildirgesinin okunmasından bir yıldan fazla bir süre önce) Lexington ve Concord savaşlarıyla başlamıştı. Bu savaşları izleyen yıllarda Amerikan sömürgelerinin can alıcı bir karar vermeleri gerekti: Doğrudan bağımsızlık mı istemeliydiler yoksa İngiliz hükümetiyle uzlaşma yoluna mı gitmeliydiler? 1776 baharında Kıta Kongresindeki genel hava ilk seçeneğe doğru kuvvetli bir eğilim gösteriyordu. Sömürgelerin Büyük Britanya'dan bağımsız olduklarını ilan etmelerini 7 Haziranda resmen öneren Jefferson değil Virginia'dan Richard Henry Lee'ydі. Kongre Lee'nin önerisini oylamayı birkaç hafta ertelemeye karar verdi ve bu arada bağımsızlık ilanının gerekçelerini anlatan bir bülten hazırlamak üzere Jefferson başkanlığında bir komite görevlendirdi. (Komitenin diğer üyeleri akıllıca davranarak bültenin yazılmasını neredeyse tamamen Jefferson'a bıraktılar.) Kongre Lee'nin önerisini 1 Temmuzda yeniden ele aldı ve ertesi gün oya sundu; öneri oy birliğiyle kabul edildi. Yaşamsal bağımsızlık ilan etme kararının alınması işte 2 Temmuzdaki bu oylama sonucunda olmuştur. Jefferson'ın hazırlamış olduğu metin oylama sonuçlanıncaya kadar tartışılmadı bile. Ancak iki gün sonra, 4 Temmuz 1776'da, Kongre tarafından ufak tefek değişikliklerle onaylandı.

Bağımsızlık Bildirgesi aslında düşünüldüğü kadar önemli olmasa bile, Jefferson'ın diğer başarıları O'na bu listede daha üst sıralarda bir yer getirmez mi acaba? Jefferson yazıtında, kendisiyle birlikte en çok anılmasını istediği iki başarısından söz eder. Bunlardan biri, Virginia Üniversitesinin kurucusu olarak oynadığı rol, son derece övgüye değer olmakla birlikte, Jefferson'un bu listedeki yerini etkileyecek kadar önemli sayılamaz. Bir diğer başarılı işi, "Din Özgürlüğü İle İlgili Virginia Kanunu" gerçekten de oldukça önemlidir. Dini özgürlük fikri Jefferson'dan önce, aralarında John Locke ve Voltaire'in de bulunduğu bazı seçkin düşünürler tarafından öne sürülmüştü elbette, ancak Jefferson'ın kanunları Locke tarafından savunulan siyasanın çok ötesine geçmiştir. Dahası, Jefferson önerilerini kanunlaştırmayı başarabilen etkin bir siyaset adamıydı ve bu öneriler vatandaşlık haklarını düzenleme konusunda diğer eyaletleri de etkilemiştir.

Bu başka bir soruyu öne çıkarmaktadır: Thomas Jefferson Federal haklar yasasının benimsenmesinde ne derece rol oynamıştır? Muhakkak ki Jefferson haklarını yasalastırmak isteyen insanların temsilcisiydi; hatta bu grubun entelektüel liderlerinden biriydi. Fakat 1784'ten 1789'a kadar ülke dışında bulunan Jefferson, Anayasa Kurultayı'nın hemen ardından gelen ve yaşamsal önem taşıyan dönemde vatandaşlık hakları için verilen mücadeleye önderlik edememiş; Kongreden bu konudaki düzenlemeleri geçirmekte başrolü oynayan James Madison olmuştu. (Düzenlemeler Kongre'den 25 Eylül 1789'da, Jefferson Birleşik Devletler'e dönmeden önce geçmişti.)

Birleşik Devletleri derinden etkileyen şeyin, Jefferson'ın resmen başardığı işlerden çok belli konulardaki tutumu olduğu söylenebilir. Ancak, Jefferson'ın düşüncelerinin Amerikan toplumunca gerçek anlamda ne derece kabul edildiği de şüphelidir. "Thomas Jefferson" adına saygı duyan birçok kişi, O'nun siyasasına oldukça ters politikaları desteklerler. Örneğin Jefferson, günümüzde "küçük devlet" olarak adlandırabileceğimiz bir devlet fikrine yürekten inanıyordu. Bir açılış konuşmasından bir alıntıda, ".. insanları birbirlerini incitmekten alıkoyabilecek; diğer yandan da onlara istedikleri şekilde üretme ve gelişme serbestliği tanıyabilecek, akıllı ve sade bir devlet..." istemektedir. Jefferson'ın bakış açısı muhtemelen doğru olmakla birlikte, geçtiğimiz elli yıl içinde yapılan seçimler, bu sözlerin Amerikan toplumunun büyük çoğunluğuna inandırıcı gelmediğini göstermektedir. Bunun için verilebilecek ikinci bir örnek; Jefferson'ın, Anayasayı yorumlama konusunda en yetkili mercinin Yüksek Mahkeme olduğu; dolayısıyla da bu mahkemenin Kongre'den geçen bir kanunun anayasaya uygun olmadığına karar verebilmesi fikrine şiddetle karşı çıkmasıydı. Böyle bir görüşün demokratik bir devletin ilkelerine ters düştüğünü düşünüyordu.

Yukarıdaki paragraflar, Thomas Jefferson'ın çok az etkili olduğu ve bu kitapta hiç yeri olmadığı düşüncesini uyandırabilir. Ama ayrıntılara fazlaca takılmak bazen ağaçlara bakarken ormanın görülememesine sebep olabilir. Bunun yerine, geriye çekilip Jefferson'ın tüm hayatına bakıldığında; O'nun neden "İnsan özgürlüğünün seçkin savunucusu" olarak tanımlandığı rahatlıkla anlaşılır.

Thomas Jefferson George Washington'dan daha yüksek bir yerde mi, yoksa daha düşük bir yerde mi değerlendirilmelidir? Amerika'nın bağımsızlığı ve demokratik kurumlar fikir ve eylem adamlarının ortak çabalarıyla yaratılmıştır. Her ikisini de elzem bulmakla beraber, genelde fikirlerin eylemlerden daha önemli olduğuna inanıyorum. Yürütme açısından düşünüldüğünde George Washington'ın rolünün baskın olduğu aşikardır. Fikirlerin hak ettiği takdir ise; Jefferson ve James Madison gibi Amerikalıların, John Locke, Voltaire ve daha birçok Avrupalının aralarında bulunduğu çok sayıda kişi arasında bölüştürülmelidir. Muazzam yeteneğine ve saygınlığına karşın Thomas Jefferson'ın George Washington'dan çok daha alt sıralarda bulunmasının nedeni de budur.

**Kaynak: Michael H. Hart, Dünya Tarihine Yön Veren En Etkin 100, Neden Kitap Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.298-304.**